

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.3948>

WATCHMEN VE BIOSHOCK: RAPTURE ŞEHİRİ ESERLERİNDE ÜSTÜNLÜK ALGISI THE SUPERIORITY PERCEPTION IN WATCHMEN AND BIOSHOCK: RAPTURE

Özlem ÖZEN**
R. Mert ÖCALAN**

Öz

Son dönemlerde, özellikle sinemadaki uyarlamalarla birlikte, daha da popülerleşen çizgi roman medyasının temel hatları çizgi romanların önemli bir kısmında aynıdır. Bunlardan biri üstün, dünyayı kurtaran ve bunun sonucunda ödüllendirilen Amerikalı kahraman arketipidir. Bu durum aynı şekilde en küçük bir metinsel derinliğe sahip video oyun yapımlarında da göze çarpmaktadır. Bu çalışmada amaçlanan Alan Moore ve Richard Gibbons'ın *Watchmen* adlı eseri ile John Shirley'in *Bioshock: Rapture Şehri* eserindeki Amerikan toplumundaki üstünlük algısını karşılaştırmalı bir biçimde ortaya koymaktır. Soğuk Savaş döneminde Amerika'da geçen ve toplumsal eleştiri boyutu taşıyan bu eserleri inceleyebilmek için edebiyat sosyolojisine ihtiyaç duyulmaktadır. Eserlerin incelenmesi sırasında Taine'in edebiyat sosyolojisi alanında önermiş olduğu "ırk, ortam, dönem" kavramları incelemenin sınırlarını ve benzerlikleri belirlemek adına kullanılacaktır.

Anahtar kelimeler: Üstünlük Algısı, Amerikan Rüyası, Distopya, Bioshock: Rapture Şehri, Watchmen.

Abstract

Recently, especially with their cinema adaptations, overwhelmingly the medium of comics which has become more popular have significantly similar elements in their narrative. One of these are the archetype of the superior heroes who are the ones that save the world and are awarded for this action. This situation can even be seen in the video games with a bit of narrative depth. The aim of this work is to present the perception of superiority in American society in Alan Moore and Richard Gibbons's *Watchmen* and John Shirley's *Bioshock: Rapture* in a comparative manner. In order to examine these works, which took place in America during the Cold War and carried a social criticism dimension, sociology of literature is needed. The terms of "race, milieu, moment" proposed in the field of sociology of literature by Taine will be the method to be used to determine the limits and similarities during this analysis of these works.

Keywords: Superiority Perception, American Dream, Distopia, Bioshock: Rapture City, Watchmen.

Giriş

Modern Amerikan toplumunun ve modern Amerikan edebiyatının temelinde yer alan en büyük etmenlerden biri II. Dünya Savaşı ve onun ardından gelen Soğuk Savaş dönemidir. Yüzyılın başından beri insanların inançlarını yitirmesine yol açan etkenlerin yanına savaştan dönen insanların ümitsizliği ve tekrardan yaşanan dünya savaşının yarattığı yıkımın dehşeti de eklenmiştir. Aynı zamanda atom bombası

* Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, ozlemerganozen@gmail.com
** Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, oremert@yahoo.com.tr

gibi bir teknolojinin kullanımının yarattığı suçluluk ve bu karşı konulamaz silaha karşı duyulan çaresizlik duygusu savaş sonrasında başta Amerika, sonrasında da Sovyetler Birliği olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu durum Soğuk Savaş sırasındaki iki blok tarafından yapılmış propagandalar sayesinde Amerikan ve Sovyet kültürlerinin içerisinde kök salmıştır. Aynı zamanda Soğuk Savaş dönemindeki komünizm düşmanlığı ve sisteme karşı olan her hareketi, temeli McCarthycilik'ten (Bkz. Joseph McCarthy, 2 Ocak 2019) gelen komünist ajanların provokasyonu olarak atfedilmesinin yanı sıra Amerika'da eşitliğin sorgulandığı ve azınlıkların ikinci sınıf vatandaşlar olarak görülmesinden ötürü ülke genelinde süregelen bir huzursuzluk ortaya çıkmıştır. Bütün bunların yanı sıra toplumdaki kadınların yalnızca nesne olarak görülmesinden kaynaklı başka bir eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Hatta makyaj endüstrisinin bu dönemde fazlasıyla büyümesinin sebebi de Amerika'da kadınların çalışmaya başlaması ile alım gücünün artmasıdır ki her ne kadar çalışsalar da ev hanımı imajı devam etmektedir. Ayrıca, devletin propaganda posterleri üzerinde kullandığı kadınların tek tip olması kadın nesneleşmesine örnektir. (Bkz. Make-up, 2 Ocak 2019)

Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde ortaya çıkan varoluşçuluk (Bkz. Existentialism, 3 Ocak 2019) akımı ve toplumsal yabancılaşma ile birlikte Amerika'da tüketim toplumu için büyük bir pazar vardır. Bu pazar günümüz reklamcılığının başlangıcını ve "Mad Men"¹ kavramının oluşmasını sağlar.

"Sigaranın zararları ortaya çıkmadan çok önce sigara şirketleri aslında yararlı olduğunu ima ediyorlardı. 1927 yılında Amerikan Tütün Şirketi '11.105' doktorun Lucky Strike sigaralarını 'hassas gırtlığa sahip olanlar için diğer sigaralardan daha az rahatsız edici' olduğu için tavsiye ettiğini söyleyen bir reklam yayınladı." (John A. Meyer, Cigarette Century, 3 Ocak 2019)

Kapitalizmin getirdiği piyasa serbestliğinin sömürülmesi ile birlikte bireylerde bağımlılık boyutunda davranışlar geliştirilmiştir. Çeşitli reklamlar ve propagandalarla birlikte topluma belirli davranışlar aktarılmıştır. Bu davranış aktarmalarından biri de çizgi romanlar yoluyla yapılmıştır. Cord'a göre çizgi romanın hikayesi insanların tutum ve davranışlarını etkiler: *"Hikâyeler "özgürlüğe" karşı düzenlenen komünist dalavereleri ve saldırılarının en beklenmedik yerlerden gelebileceği konusunda uyarırlar."* (Cord, 2011, 86) Bu şekilde insanların içinde bulunduğu paranoya hali desteklenir ve insanlar bir korku toplumu içinde yaşamaya itilir.

Bu nedenlerden ötürü Soğuk Savaş döneminde Amerika'da geçen ve toplumsal eleştiri boyutu taşıyan eserleri inceleyebilmek için karşılaştırmalı edebiyat ile kesişen edebiyat sosyolojisine ihtiyaç duyulmaktadır;

"Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Edebiyat sosyolojisinin çıkış noktası edebiyat eserine odaklı bir toplum araştırmasıdır. Bunun için edebiyat ve sosyolojiden yardım almaktadır. Bir bakıma edebiyat sanatını ve sosyolojiyi aynı çerçeveye yerleştirerek farklı, karma diyebileceğimiz bir bilimsel disipline yönelmektedir. Böylece disiplinlerarası bir çalışma gerçekleştirilmektedir. Edebiyat eserinin dokusundaki toplumsallığın öne çıkarılarak sosyolojik bir perspektifle yapılan incelemeler edebiyat eserindeki farklı anlamların su yüzüne çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Edebiyat sosyolojisi böylelikle edebiyat eserini bir belge niteliğinde kabul etmekte ve ulusların gelişim çizgilerini kronolojik bir zaman akışına bağlı kalarak tespit etmeyi hedeflemektedir." (Cuma, 2009, 89)

Bu toplumun dönemsel yansımasını ve algılanışını edebi metinde inceleyebilmek adına, sosyolojik eleştiride ortaya atılmış olan Taine'in sosyolojik inceleme yöntemi şu şekilde anlatılmaktadır:

"Sanat olaylarının fizik olaylar gibi belli bir takım nedenlerden doğduğu ilkesinden çıkar yola. Eserler gelişi güzel gökten inmez, onların yaratıcıları, ülkelerin iklimi, fiziksel, politik ve sosyal koşulları tarafından belirlenmiştir. Belli nedenler belli sonuçlar doğurur. Biyolojide, fizikte, jeolojide olduğu gibi edebiyatta da bir determinizm vardır. Bundan ötürü eleştiri yöntemi diğer bilimlerdeki gibi olmalıdır. Bir şeyi açıklamak demek onun nedenlerini ve etkilerini göstermek demektir." (Moran, 2011, 83-84)

Taine yöntemin üç ana unsuru içerdiğini söyler ki bunlar ortam, dönem ve ırktır (Race, Millieu, Moment). Taine'in sanat eserinin çıkma sebebi olarak gördüğü bu üç unsur farklı yönlerden ele alınacak ve edebi bir eseri göz ardı etmemek adına eserin yaratıcılarının bulunduğu koşullardan çok eserlerin eleştirel boyutu göz önünde bulundurulacaktır. Bu üç unsur makaledeki ana sınırları belirlemede kullanılacaktır. Dönem kavramı eserin geçtiği zamanı, onun koşullarını ve etken olayları belirtmektedir. Diğer iki unsur ise bir nevi iç içe geçmiş gibidir. İrktaki, Taine'in kastettiği gibi genetik özellikler değil; Amerikalıların, Fransızların, Almanların, vb. düşünce yapıları ile zihniyetleri ve belli bir milletten olmanın getirdiği topluma ait kültürel değerler göz önünde bulundurulacaktır. Ortamda coğrafi koşullar ve iklim gibi daha çok

¹ Mad kelimesi Madison Avenue'de bulunan reklamcılar için kullanılır ve ismini bulunduğu yerden almıştır. Aynı zamanda reklamcı anlamına gelen "ad men"i de içinde bulundurduğu için kelime oyunudur.

dünyada buldukları konumla ilgili olan koşullar dikkate alınmakla beraber ırk unsurunu da doğrudan etkilediği gösterilecektir. Taine'in gerçek anlamda tek kabul görebilmiş unsuru olan ortam (Bkz. Wellek, 1959, 2) aslında farklı anlamlarda kullanılmış olan unsurlara dağıtılmıştır.

Bu durumda incelenen ırk Amerikan ırkıdır ki, Amerika'ya yerleşildiği sırada, zengin göçmenlerin kıtayı el değmemiş topraklar olarak görmesinden dolayı Amerikan halkının benimsediği vaat edilmiş topraklar inancı büyük bir önem taşımaktadır.

"Kolonileşme sürecinin en başından beri, kolonicilerin denize açılmasının öncesinde, yeni koloniyi tarif etmek için kullanılan dil, İncil'deki imgelemlerden oluşturulmuştur. Dahası, Daniel Boorstin, ünlü bir erken dönem New England tarihçisi, 'onların (kolonicilerin) hayatlarındaki ana gerçeklik İsrail'in Çocukları benzetmesiydi' diye yazmıştır. Kolonileşme ve yerleşmenin ilk yıllarında New England halkı sürekli kendilerini kutsal kitapta yazılmış haliyle 'Tanrı'nın insanları', 'hakkaniyetin/üstünlüğün vasileri' olarak tanımladılar." (Philips, 1996, 57)

Dolayısıyla bu insanlar kendilerini üstün görmekte ve bunu sürdürebilmek adına istediklerini yapma hakkına sahip olduklarını düşünmektedirler. Vaat edilen topraklar anlayışla birlikte üstünlük algısının ortaya çıkışı Püritanizmin öncülerinden John Wintrop'un sözlerinden anlaşılabilir: *"Onumuz binlerce düşmana karşı direnebildiklerinde, İsrail'in Tanrısının içimizde olduğunu anlayacağız (...) Buradaki 'Tepedeki şehir' olacağımızı düşünmeliyiz. Tüm gözler bizim üzerimizde olacak."* (John Wintrop, 28 Kasım 2019) *"Tepedeki şehir" kullanımı doğrudan İncil'den bir alıntı olup gıpta edilen, üstün olanları simgeleyen bir kullanımdır. Aynı zamanda da "İsrail'in Tanrısı"ndan bahsedilme şekli de vaat edilmiş topraklar anlayışıyla paralellik göstermektedir. Vaat edilmiş topraklara atıfta bulunma durumu Amerika'da birçok dönemde olduğu gibi Soğuk Savaş döneminde de olmuştur. Bu topraklardan bahseden bir başka Amerikalı lider de Martin Luther King Jr.'dır: Ben yalnızca Allah'ın takdirini istiyorum. "Ve O dağa çıkmama müsaade etti. Ve ben de yukarıdan baktım. Ve Vaat Edilmiş toprakları gördüm. Oraya sizinle birlikte ulaşamayabilirim. Ama, bu akşam şunu bilmenizi istiyorum ki, bizler, halk olarak, vaat edilen topraklara ulaşacağız."* (Martin Luther King's Final Speech, 28 Kasım 2019) 3 Nisan 1968 yılında yapılmış olan bu konuşmada - Martin Luther King Jr.'ın öldürülmeden önceki son konuşmasıdır - yine doğrudan kutsal kitapta geçen vaat edilmiş topraklara gönderme yapılmıştır. Ancak burada göze çarpan oraya daha ulaşamamış olduğu düşüncesidir; geçen üç yüz yıl içinde Amerika'nın üstün olması düşüncesine sahip olsalar da bu görüşte bir değişim başlamıştır. Bu değişim ve zayıflamanın nedenleri eserlerde incelenecektir.

II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanmış olan Soğuk Savaş olmasından ötürü ise Amerikan halkında diğer halklara karşı bir paranoya, yabancılara ve yöntemlerine karşı bir nefret, aynı zamanda da Amerika'nın kendi kullanmış olduğu nükleer silahların yol açtığı bir nükleer savaş korkusu bulunmaktadır. Bütün bunlara ek olarak Büyük Buhran'ın yaratmış olduğu etki ile savaş sonrasında Amerikan Rüyası'nın bir yanığı olduğunun fark edilmesi ile birlikte insanlar huzursuz bir ruh hali içerisindeydiler.

"Amerikan Rüyası konsepti insanların, sosyal sınıflarına bakılmaksızın, kendi hırslarını tamamına erdirmek için uğraşarak amaçlarına ulaşabilecekleri inancı ile bağlantılıdır. Jessica Schwecke'nin de belirttiği üzere, 'Eğer Amerikan Rüyasını tanımlamak için bir kelime kullanılabilir olsaydı, o kelime 'özgürlük' olurdu.' Amerika'nın betimlenmiş olduğu yollardan biri - hedeflenmiş umut hissi aracılığıyla tanımlanan rüya - reklam cümlesi aracılığıyla yapılır: 'fırsatlar ülkesi'. James Loewen'e göre 'fırsatlar ülkesi', niyeti o mite inanmak erdemini göstermekle birlikte o miti gerçek kılan güçlendirici bir mittir." (Aksoy, 2011, 1)

İnsanların bir kısmının Amerikan Rüyası'na olan inancını yitirmesi bu gerçekliğin yırtılması ve bu inancının yarattığı yanığın ortadan kalkmaya başlaması demektir. Bu da doğal olarak zincirleme bir etki yaratmıştır. Savaş sonrası edebiyatında Amerikan Rüyası'nın kırılışı çeşitli yazarların eserlerine yansırken bir yandan da Amerika dünyaya açılmış ve hatta egemen konumunu tekelleştirme çabasındaydı.

"Federal Araştırma Bürosu (FBI) faaliyetlerini daha çok yurtiçi ile sınırlamıştır. Savaşın başladığı 1939 yılında dünya güçleri içerisinde uluslararası yayın organına sahip olmayan tek ülkenin ABD olması dikkat çekicidir. Başkan Roosevelt'in konuşma yazarı konumuna atanan yazar Robert Sherwood bu tarihten itibaren dış yayın organizasyonunun öncülüğünü yapar. 1941'deki Pearl Harbor baskınına kadar bu konulardaki faaliyetlerin parlamento tarafından önemsenmediği ve yeterli ödenek ayrılmayarak sadece bir AR-GE çalışması biçiminde düzenlendiği görülmektedir. Savaşa girilmesiyle birlikte, bu faaliyetler üst seviyede önem kazanır. 24 Şubat 1942 tarihinde, ABD'nin resmi uluslararası radyo ve televizyon servisi Amerika'nın Sesi (Voice of America) devreye girer ve farklı dil seçenekleri, yan kuruluşları ve farklı isimlerdeki yayın istasyonlarıyla zaman içinde büyür." (Başaran, 2007, 15)

Politikadaki bu ani değişim yalnızca yayın organları ile de sınırlı kalmamıştır. Bunu yapmak için de CIA, NSA gibi kurumlar kurularak gözetim sıklaştırılmıştır. Halk paranoyak bir şekilde yaşamaya sürüklenerek komünist avı başlatılmıştır. Protesto eden insanların “örgüt üyesi”, “komünist”, “vatan haini” gibi sözlerle suçlanmasıyla birlikte insanlar umutsuzluğa sevk edilmiştir. Dahası, bu dönemde televizyonun yaygınlaşması ve insanların teknolojiye daha fazla ulaşmasıyla hem insanların maruz kaldığı propagandanın sıklığı, hem de modernitenin yarattığı varoluşsal sorunlar güçlenmiştir. Bu dönemde gerçekleşen eşitlik mücadeleleri de Amerikan rüyasının gerçekleşemediğini gözler önüne sermiştir. Kennedy ve Martin Luther King Jr. gibi saygı gören liderlerin öldürülmesi insanları umutsuzluğa sürüklemiştir. Ancak ırksal eşitlik ve cinsiyet eşitliği sağlanmaya başlandıkça Amerika’daki pazar payı da artmıştır. Şirketler için pazar payı artmış olmasına rağmen işsizlik oranı, artan rekabetten dolayı artmıştır. Aynı zamanda şirketlerle birlikte devletin de tüketimi özendirilmesi ile insanlar mutsuzluklarını tüketimle gidermeye çalışmışlardır; bu yüzden Amerikan Rüyası’nın gerçekliği daha fazla sorgulanmaya başlanmıştır.

Amerika’nın okyanusla dünyanın geri kalanından ayrı bir konumda olması ve kendi topraklarında hiç savaşmamış olmasının yanı sıra toplumun Püritanist düşünceden gelen ideal toplum olarak yansıtılması sayesinde ülke bir ütopya olarak algılanmaktadır. Hatta ülkenin yüksek göç almasının temel sebeplerinden biri de budur. Amerika’nın Japonya’nın saldırısı Pearl Harbor sonrası insanlar düşündükleri kadar güvende olmadıklarını anlamakta ve savaş sonrası oluşan ümitsizlikle distopya algısı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ütopya ve distopya kavramlarında coğrafi özelliğin önemi Beyazoğlu’nun bakışıyla anlaşılabilir:

“Göktürk yaratıcı yazarların adaları diğer yerlerden izole oldukları ve kendi içlerinde sınırlı olmalarından ötürü tercih ettiklerini iddia eder. Bu da adanın dışının başka bir dünya olduğu ve diğer dünyayla kıyaslandığında adanın kati sınırlarının fark edebileceği anlamına gelir.”
(Beyazoğlu, 2010, 7)

Amerika’nın dünyanın geri kalanından ayrılmasının yanında II. Dünya Savaşı öncesinde bu toplum dünyanın geri kalanına da pek ilgi duymamıştır. Örneğin bir ada olan Japonya’nın dünyaya açılmasına sebep olan Pearl Harbor sonucu Amerikan Rüyası inancı da kırılmaya başlamıştır. Soysal’a göre özgürlük, mutluluk, propaganda, sansür, eşitlik, birey ve totalitarizm (Bkz. Soysal, 2018, 48-75) distopyanın temel öğeleri iken Gök’e göre karamsar gelecek unsuru, tehdit unsuru, korku unsuru, siyasi yapı, toplumsal yapı, teknolojik yapı, din ve inanç sistemi, ekonomik ilişkilerdir (Bkz. Gök, 2018, 31-41). Amerika’nın ütopyadan distopyaya geçişinin temel sebebi insanların bu öğelerin farkına varmaları ile mücadele vermeye başlamalarıdır. Bir distopyada olması gereken tüm bu öğelere örnekler eserlerde Amerika’nın savaş sonrası yapısından bahsedilirken Amerikan eşitlik mücadelesi gibi örneklerle verilecektir.

1. Watchmen ve Bioshock: Rapture Şehri

Watchmen Alan Moore tarafından yazılmış, çizimleri ise Dave Gibbons tarafından yapılmıştır. Eser ilk olarak seri halinde DC Comics tarafından 1986-1987 yıllarında yayımlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde geçen çizgi roman bir cinayetle başlar. Amerika’ya yıllar boyunca hizmet etmiş ve ülkesi için her türlü kirli işi yapmış olan kahraman Komedyen (Edward Blake) öldürülmüştür. Her ne kadar kanunsuz kahramanların görev yapması kanunla yasaklanmış olsa da bu yasağa uymayan tek kahraman olan Rorschach bu davayı araştırmaya başlar. Katilin, kahramanların peşinde olduğunu düşünen Rorschach eski ekip arkadaşlarını tek tek uyarırken, okuyucuya kahramanlarla ve onların kusurlu yapısı ile ilgili bilgi verilir. Aynı zamanda eserin içinde eski bir kahramanın anıları şeklinde kısa parçalar verilir ve bunlarla geçmişe dönüşler sağlanır. Rorschach’ı kimse dikkate almasa da iki eski arkadaşın buluşmasına vesile olur. Bu durumun yaratacağı zincirleme etki ile medya baskısının sonucunda ülkedeki tek süper insan olan Amerikalı kahramanın insanlarla olan zayıf ilişkisi tamamen kopar ve dünyayı terk eder.

Öte yandan da Rorschach “kötüleri” ziyaret ederek bilgi toplamaya çalışır. Bunu ise çeşitli işkenceler aracılığıyla yapar. Hikâyenin olay örgüsü zamanın çizgisel olmayışına paralel bir şekilde okuyucuya aktarılırken bir yandan da zamandan bağımsız olan süper kahramanın Einstein’la bağlantılı hikâyesi verilir. Bunlara ek olarak Soğuk Savaş psikolojisinin topluma olan etkisi de verilir.

Rorschach yaptığı soruşturma sırasında kendine kurulan pusu sonucunda polis tarafından yakalanır ve hapse gönderilir. Öte yandan bir diğer eski kahraman saldırıya uğramış olsa da saldırgan öldüğü için gerekli bilgi alınmamıştır. Böylece, iki diğer kahramanın ilişkisi de gittikçe daha fazla samimi olmaktadır. Bütün bunlarla birlikte Amerikan toplumunu simgeleyen karakterler popüler kültürdeki çizgi romanların aksine fazlasıyla kusurlu karakterlerdir. Rorschach’ın dediklerine inanmaya başlayan iki eski arkadaşı onu hapishaneden kurtarırlar. Sonrasında da bütün bu saldırılardan sorumlu olan kişinin dünyadaki en zeki adam olan eski kahraman Veidt olduğunu öğrenirler. Bunun üzerine de Kuzey Kutbu’na onunla yüzleşmeye giderler.

Kahramanları bir yandan rahatlıkla döverken bir yandan da planını açıklayan Veidt kahramanları kendine ayak bağı olmalarını engellemek için ortadan kaldırdığını, dünyada bir nükleer savaş çıkmasını ve milyarların ölmesini engellemek için New York şehrini feda etmek istediğini söyler. New York'u daha büyük bir düşman yaratarak yok etmeyi planlamaktadır. Uzaylıların var olduğunu dünyaya inandırarak iki bloğu birlikte hareket etmeye zorlayacaktır. Süper kahraman da dünyaya dönmüştür ama Veidt planını çoktan gerçekleştirdiği için New York'taki herkes feda edilmiştir. Rorschach haricindeki kahramanlar bu sırrı barış ortamını bozmamak için saklamayı kabul ederler ve doğru olanı yaptıklarını düşünerek evlerine dönerler. Ancak Rorschach bunu kabul etmediği için eski arkadaşları tarafından feda edilir. Yine de en başından beri tuttuğu günlüğünü buraya gelmeden önce bir gazeteye bırakmıştır. Yani bir gün kahraman Amerikalılar tarafından işlenen günahlar ortaya çıkacaktır.

John Shirley tarafından yazılmış olan *Bioshock: Rapture Şehri* ilk olarak 2011 yılında yayımlanmıştır. Eserde, Ayn Rand'ın *Atlas Silkindi* adlı eserinden esinlenerek yapılmış olan "Bioshock" oyun serisinin geçtiği yer olan Rapture şehrinde her şey kontrolden çıkmadan önce şehrin nasıl kurulduğu ve cennetin nasıl cehenneme dönüştüğü anlatılır. Eser Soğuk Savaş döneminde geçer. Büyüleyici bir karakter olan Andrew Ryan dünyanın yozlaşmasından, komünizmin Amerika'ya saldırma şekli olarak gördüğü işçilerin eylemlerinden, hükümetin şirketlerin ve yaratıcılığın sınırlarını belirleyerek onları engellemesinden bıkmıştır. Çok başarılı bir iş adamı olmasının sonucu sahip olduğu servetinin yanında cazibesini de kullanarak işinin en iyisi olarak görülen insanları toplar ve onlara denizin altında gizli bir şehir yaptırır. Bu şehre sadece alanında en iyi olanlar alınacaktır: Bilim adamları, doktorlar, sanatçılar, iş adamları vb. Bu su altı şehri liberal ekonomiyi temel aldığı için hükümete ihtiyaç duyulmamaktadır. Şirketler, herhangi bir sınırlandırma olmadan mallarını istedikleri gibi satabilecek, bilim adamları insanların üzerinde o insanların rızası olduğu sürece istedikleri deneyleri yapabilecek, reklamcılar istedikleri gibi mallarını pazarlayabilecektir. Her şeyin serbest olduğu bu şehirdeki tek önemli kural o şehre girdikten sonra oradan çıkmanın yasak olduğudur.

Şehir konsey tarafından yönetilir ve bu konseyin üyeleri de en zengin olanlar, dolayısıyla en çok etkiye sahip olanlardır. Bu yüzden şehri kuran Andrew Ryan, şehirdeki malvarlığı sayesinde en güçlü kişidir. Ancak şehrin kuruluşu sırasında davet edilen kişilerden birini öldürerek kimliğini çalan Fontaine de gücü arzulamaktadır. Dolayısıyla, yeni ortamda eski hayatlarının benzerini yaşayan işçi sınıfını isyan etmeleri için gizlice kışkırtır. Şehrin inşaatını gerçekleştiren işçilere iyi bir hayat vaat edilmesine rağmen eski hayatlarından daha kötü bir hayat sunulmuştur. Çünkü mükemmel bir şekilde inşa edilmiş bir yapıda tekrar inşaat başlatmanın bir anlamı yoktur. Fontaine bir taraftan gizli kimliği ile kahramanlaşırken bir taraftan da denizin derinliklerinde yaşayan salyangozlardan alınan mucizevi maddeler yoluyla elde edilen "Adam" insanlarda bağımlılık yaratmaya başlar. "Adam" ve onu dengeleyen ve insanların "Adam"ın getirdiği özel güçleri kullanmasını sağlayan "Eve" adlı bileşenin satılmaya başlaması ile birlikte insanlar toplumsal etkiden kaynaklı olarak bağımlı olmuşlardır. Bunun sebebi ise, eğer bu maddelerden gelen güçlendirmeyi alamazlarsa kendi alanlarında geride kalacak olmaları ve iş bulamayacakları gerçeğidir. Aynı zamanda bu maddeler insanları daha güçlü ya da daha güzel yapabildikleri için de satılmaktadırlar. İnsanlar her zaman daha iyi olanı arzuladıkları için bu maddeleri sürekli satın alırlar. Bunlar insan davranışını da kötü bir şekilde etkilemekte ve aşırı kullanımda kötü sonuçlar doğurmaktadır. Ancak bu maddelerin dengesizce kullanılması sonucu toplumsal bir gerginlikle birlikte insanlar birbirlerine hem grup olarak hem de bireysel olarak zarar vermeye başlarlar. Bir yandan da yeteri miktarda sınırlandırma olmadığı için insanlar istedikleri şekilde görevlerini kötüye kullanabilmekte ve nefretlerini birbirlerine yansıtmaktadırlar. Böylece şehir Andrew Ryan ile Fontaine'in yönettiği insanların çatışmalarıyla ikiye ayrılır ve birçok insan bu çatışmalarda ölür.

2. Eserlerdeki Sosyal Yapı ve Üstünlük Algısı

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında vaat edilmiş olan Amerikan Rüyası kırılmaya başlamıştır. İnsanlar hem ülkelerinin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıdan dolayı hem de savaş sırasında yaşadıklarından ya da bununla ilgili aldıkları duyumlardan ötürü Amerikan Rüyası'nın başka bir propaganda olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Savaş sırasında ve sonrasında eski askerlerde ve toplumun geri kalanında tetikte olma ya da korku içinde yaşama hali olağandır; özellikle savaş ülkenin toprakları dâhilinde gerçekleştiğinde.

Vietnam "gazisi" olan bir kahramanın öldürülmesi ile başlayan *Watchmen*'de anlatıcı rolünü de üstlenen Rorschach'ın düşünceleri dönemdeki düşmanlık hissini ortaya koymaktadır: "Ama zamparalarla komünistlerin bokunun peşinden gitmeyi tercih ettiler. Yolun sonunun uçurum olduğunun, iş isten geçene kadar farkına varamadılar. / O yüzden bana gelip seçme şansları olmadığını söylemeyin." (Moore ve Gibbons, 2016, 9) Bu durumu ayrıca devletin politikaları ve propagandaları da izlemektedir: "77'den beri hükümete çalıştığını

duymuştum. Güney Amerika'da Marksist cumhuriyetleri devirmenin peşindeymiş." (Moore ve Gibbons, 2016, 20) Her ne kadar savaş çoğunlukla müttefik devletleri topraklarının Avrupa kısmında geçmiş olsa da böyle bir yıkımın etkisi Amerikan toplumunu da etkilemiştir. "Hepimiz de şatafatlı opera kıyafetleri giyip, iyilik ve kötülük kavramlarını basit, çocukça ifade etmeyi tercih ediyorduk. O sırada ise insanlardan sabun ve abajur yapıyorlardı." (Moore ve Gibbons, 2016, 70-8) Bu, Amerika'nın coğrafi özelliklerini de göz önüne sermektedir. Ancak savaş sonrasında gazetede "Ruslar Afganistan'ı işgal etti." (Moore ve Gibbons, 2016, 101) gibi manşetlerle toplumda tehlikenin yaklaştığı algısı oluşturulmaktadır.

"İnsana en çok tatmin duygusunu hâlâ en eski ironiler veriyor. İnsan kanlı savaşa hazırlanırken barış adına üst perdeden, en dokunaklı şekilde konuşur. Bu ikilik yirminci yüzyılın bir icadı olmasa da, bu olgunun en çarpıcı örnekleri bulunduğumuz yüzyılda çıkmıştır karşımıza. Hiçbir devirde insan bir yandan yüksek sesle küresel uyumdan bahsederken bir yandan da yıkım etkisi korkunç silahları büyük miktarda biriktirmemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın Savaşları Bitirecek Savaş olduğu söylenmişti bize. Geliştirilen atom bombasının ise, Savaşları Bitirecek Silah." (Moore ve Gibbons, 2016, 138-1)

Ayrıca bu algının oluşturulması ile devletin hareketleri haklı gösterilmekte ve atılan her bombanın haklı bir amaç uğruna kullanıldığı fikri toplumdaki bireyler için normalleştirilmektedir. Doğal olarak böyle bir dönemde bireyler ruhsal sarsıntılar yaşayabilmektedirler: "Adamın teki nükleer savaş yüzünden kaygılanıyor. Gidiyor iki çocuğunu da annelerinin gözü önünde öldürüyor. Sonra da kendi boğazını kesiyor. / Daha çok görürüz böyle olay." (Moore ve Gibbons, 2016, 151) Eserde bu olay dönem içerisinde sıradan bir olaymış gibi gösterilmektedir ki toplumun içinde bulunduğu psikolojik baskı da buradan anlaşılabilir.

Bioshock: Rapture Şehri'nde ise sonradan azınlık hakları için büyük bir önem taşıyacak sendika işçileri daha insani bir yaşam istedikleri için komünist ajanı olmakla suçlanırlar:

"Şahsi olarak orada bulundun mu? Kentucky ya da Mississippi'ye gittin mi, Şef? Ha? Bu konuyu ele almak için benden özel bir izin bekleme gerek yok, özellikle bu konuda! Sendikalar... Rusya'da resmen kendilerine ait bir orduları var. Kendilerine İşçi Sınıfı Milisleri diyorlar. Bu grevciler kim biliyor musun? Kızıkların ajanları, Sullivan! Sovyet ajanları! Ve ne istiyorlar? Tabii ki daha fazla maaş ve daha iyi çalışma koşulları. Bu sosyalizm değil de nedir?" (Shirley, 2016, 12)

Dahası, nükleer silahların yarattığı korku da süregelmektedir: "Hayır, yani, aslında uzun vadede evet. Sendikalara da son verecek! Şu anda çok daha önemli olan bir probleme parmak basıyorum: Medeniyetin potansiyel yok oluşu! Sullivan, problem nükleer savaşın kaçınılmaz olması. Bu kaçınılmazlık da devasa bir çözüme ihtiyaç duyuyor." (Shirley, 2016, 15) Bu yüzden insanlar Soğuk Savaş döneminde sığınabilecekleri bir yer aramaktadırlar. "Evet. Yukarıdaki karınca toplumu bize göre değil ve nükleer savaşlardan çıkacak radyasyon, tabii gerçekleşince, deniz yüzeyinde yıllarca kalacak. Biz burada güvende olacağız." (Shirley, 2016, 93-94) Böylesine korku verici bir yapısı olan Amerika'da sığınak kültürü doğmuş olur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, vaat edilmiş olan Amerikan Rüyası kırılmaya başlamıştır.

Amerikan kültüründe geniş yer tutan çizgi romanlardaki süper kahramanlar bir anlamda Amerikan bireylerini simgelemektedir. Kusursuz yaratılışlarının ve üstünlüklerinin aksine *Watchmen*'de daha eleştirel ve insansı bir halde resmedilmişlerdir. Komedyen'in (Edward Blake) Amerikan Rüyası ile ilgili düşünceleri de dönemdeki bunalımlı hali göstermektedir: "Ama ülke paramparça oluyor. Amerika ne hale geldi? Amerikan rüyası ne hale geldi? / Rüya gerçek oldu./ Tam karşında işte." (Moore ve Gibbons, 2016, 60) Ayrıca bireylerin toplumdan yabancılaşmasını ve şiddete eğiliminin de bir örneği olarak gösterilebilecek bu durum Komedyen karakterinde vücut bulmaktadır:

"Blake olan bitenin farkındaydı. Ciddiye almıyordu ama farkındaydı. Toplumdaki çatlakları, maskeler takmış küçük adamların nasıl her şeyi kontrol altında tutmaya çalıştığını görüyordu... / Yirminci yüzyılın gerçek yüzünü gördü ve onun bir yansıması, bir parodisi olmaya karar verdi. / Ondan başka kimse anlamadı şakayı. O yüzden kimi kimsesi yoktu." (Moore ve Gibbons, 2016, 69)

Bu şiddet eğilimi propagandalarla birlikte yönlendirilen nefretle insanların duyarsızlaşmasına sebep olmaktadır. "Rusya'ya nükleeri çakacaksın, sonrasında da Tanrı'ya havale edeceksin." (Moore ve Gibbons, 2016, 77) Bu, Püritan kültüründeki vaat edilmiş topraklara göç eden seçilmiş insanlar algısından gelmektedir ve bundan dolayı kendilerinden olmayan insanlara istediklerini yapma hakkına sahiptirler.

"Bu aynı zamanda Winthrop'un sözde Amerikalılar'ın 'seçilmişliği' ile ilgili ünlü sözlerinde de geçer. Dünya'ya örnek olabilmek için ABD, Amerikalı sayılmayanlara, Amerikalılar beyaz, heteroseksüel, erkek ve zengindir, istediğini yapabilir ve bununla ilgili suçlanamaz." (Akova, 2010, 55)

Aslında bu bakış açısı Özgürlükler Ülkesi'nin tarihinde ayrımcılığın neden bu kadar büyük bir sorun olduğunu da göstermektedir. Sorunun 1963 yılında halen devam ettiği J.F. Kennedy'nin şu sözlerinden anlaşılabilir:

"Bu ülkedeki, bu nesildeki bizler, seçimden ziyade kaderle, dünya özgürlüğünün duvarındaki gözcüleriz. Bu yüzden, bizler gücümüze ve sorumluluklarımıza layık olabilmeyi, gücümüzü bilgelikle ve dizginlenmiş bir şekilde uygulayabilmeyi, kendi dönemimiz içinde ve kadim zamanlardan gelen 'Dünyada barış, insanlara karşı iyi niyet' düsturunu başarabilmeyi talep ediyoruz." (Remarks Prepared for Delivery at the Trade Mart in Dallas, 4 Ocak 2019)

Eserde duvarlardan birinde kanı simgeleyen kırmızı boyayla yazılmış olan *"Kim Gözleyecek Gözcüleri"* (Moore ve Gibbons, 2016, 60) yazısı da bu bakış açısını eleştirmektedir. Atom bombasının kullanımını haklı görmek için Amerikan toplumu kendini diğer toplumlardan üstün hissetmek zorundadır artık. Bunun sonucunda kendilerini bir Titan'la eş tutacak duruma gelirler. Gazete satıcısının bir sözünde dünyayı sırtında taşıyan Atlas karakterini Amerikan halkı ile karşılaştırması da kendi halkını üstün görme durumuna bir örnektir: *"Dünyanın bütün sorumluluğu omuzlarındadır ama o pes eder mi? Asla! Atlas gibidir o Atlas! Her şeyi kaldırabilir!"* (Moore ve Gibbons, 2016, 78) Hatta göklerden düşen bomba o kadar güçlüdür, o kadar aciz bırakır ki hasımlarını, hasımları adeta çarpılmışa dönerler. Dr. Manhattan'ın Dünya'yı terk edip tek başına Mars'ta yaşamaya başladığı bölüm sonunda geçen *"İncil"* alıntısı da durumu destekler niteliktedir: *"Bütün âlemlerin hakiminin adil olması gerekmez mi? - Yarattış 18. Bölüm, 25. Ayet"* (Moore ve Gibbons, 2016, 104) Dolayısıyla, Amerikalılar Tanrı olmuşlardır artık.

Böylelikle, çizgi romanlarda sıkça kullanılan süper kahramanların her zaman Amerikalı olması ve dünyayı kurtarması sıradanlaşmıştır. *"Tekrar ediyoruz: Superman var ve o bir Amerikalı"* (Moore ve Gibbons, 2016, 123) Ancak bu durumun *"Übermench"* yani üstün insan kavramından bir farkı yoktur, sadece üstün olan taraf farklıdır; karşısındakiler ise yapılan her şeyi hak ederler. Örneğin, Rorschach karakterinin çocukluğunda yazdığı yazım hatalarıyla dolu ödevinde katliamın Amerikalılar tarafından nasıl görüldüğü gözler önüne serilmektedir: *"Başkan Truman'ı seviyorum, babam da seveyim isterdi. Atom bombasını Caponya'ya attı, milyonlarca hayatı kurtardı. Çünkü atmasaydı o zaman olduğundan çok daha fazla safaş olurdu. Bence Caponya'ya atom bombası atmamız iyi bir şeydi."* (Moore ve Gibbons, 2016, 206/3) Kısacası, bu görüşler Rorschach'ın çocukluğunda olduğu gibi yeni nesillere aktarılmış olur.

Dahası, ülke içindeki ayrımcılık desteklenmektedir. *"Juspezyk, canım. 'Jupiter', annemin kimse Polonyalı olduğunu anlamasın diye kullandığı bir isimdi sadece."* (Moore ve Gibbons, 2016, 28) Bu dönemde birçok kişi ayrımcılıktan korktuğu için ismini değiştirmiştir.

"Evet, bazılarımız siyasi olarak aşırı uçlardaydı. Pearl Harbor'a kadar Kukuletalı Adalet'in açık açık Hitler ve Nazi Almanyası'nın faaliyetlerini onayladığını duydum. Kaptan Metropolis'in de siyah ve Hispanik Amerikalılar hakkındaki arşivlere girmiş görüşleri hem önyargılı hem de halkı tahrik edici bulundu, ki bu suçlamaları tartışmak da reddetmek de pek kolay değil." (Moore ve Gibbons, 2016, 70-8)

Ayrımcılık bu dönemde sadece ırk ve din kapsamında tutulmamıştır. *"O kostümü hatırlıyorsun değil mi? / Saçmasapan, kısacık bir mini etek, göbeğime kadar inen bir göğüs dekoltesi, of aman, rezillik ya."* (Moore ve Gibbons, 2016, 33) O dönemlerden günümüze kadar kadınlar toplumda nesne konumuna indirgenmiştir. Aynı zamanda farklı cinsel tercihler de affedilemez bir suç olarak görülmektedir. *"Veidt'le görüşmem tadımı kaçırıldı. Şımarık, yozlaşmış bir adam. Kendi sığ, liberal, sahtekâr tavırlarına bile ihanet ediyor. / Eşcinsel olabilir mi? Bu konuyu derinlemesine araştırmayı unutmamalı."* (Moore ve Gibbons, 2016, 27) Bir kahraman bile heteroseksüel olmadığı sürece toplumun bir bireyi olarak görülmemektedir. *"Sonrasında, işler iyice kötüye gitti. 1946'da gazeteler Siluet'in lezbiyen ilişkide olduğu bir kadınla beraber yaşadığının haberini yaptı. Schexnayder bizi onu gruptan atmaya ikna etti. Altı hafta sonraysa, sevgilisiyle beraber eski düşmanlarından biri tarafından katledildi."* (Moore ve Gibbons, 2016, 70) Gazete satıcısının bir başka sözünde ise tüketim toplumunun kaynaklarından biri gösterilir. *"Mesela bak... Felaketler arttı mı gazete satışları da artar! Bunu nasıl açıklayacaksınız bakalım!"* (Moore ve Gibbons, 2016, 78)

*Bioshock: Rapture Şehri'*nde ise oluşturulan alternatif tarih sonucunda Amerika'dan ve dünyanın geri kalanından kaçmak isteyen Amerikalılar yeni bir ütopya oluşturmak istemektedirler. *"Yine de Amerika Birleşik Devletleri'ne de sadakat göstermedi. Kim onu suçlayabilir ki? Bu karınca toplumunun Avrupa'da yaptığı yıkıma baksana, hem de bu yüzyılda ikinci kere. Hiroşima ve Nagazaki'deki dehşet... Hepsini geride bırakmayı ipte çekiyorum..."* (Shirley, 2016, 39) Aynı zamanda devletlerin kendi ülkelerini bir ütopya olarak göstermeye çalıştığı da anlatılmaktadır. *"Mesela Sovyetler, proletaryalarla ilgili bütün o şatafatlı sözler çalışma kampları ve yoksulluğa dönüşmüştü. Bir 'ütopya' onun gibi adamlar için kusursuz bir imkândı."* (Shirley, 2016, 114) Ancak yeni yaratılan *"cennette"* üstünlük algısı devam etmektedir. *"Tiyatrodan dışarı çıkarken, Ryan'ın ilk propaganda"*

posterlerinin birinin önünde durdu. 'Rapture yeni dünyanın umudu...' diye bildiriyordu, üstünde ise Andrew Ryan'ın dünyayı omuzlarında tuttuğu bir resim vardır. Atlas olarak Andrew Ryan mı?" (Shirley, 2016, 260) Yine, eserde insanların Tanrı'nın yerini aldığına işaret edilmektedir. "Rapture muazzam bir katedral olacak ama o katedral Tanrı'nın değil insanın iradesi için olacak!" (Shirley, 2016, 86) Buna paralel olarak da üstün insan imgesi geçer. "Bu akıl hocamın bahsettiği bir şeydi. Bir adamın gücünü arttırmak... onu Übermensch haline getirmek, üstün insan. Süper adamlar veya kadınlar! Çok riskli ama, evet. Zamanla ve deneylerle..." (Shirley, 2016, 167) Aslında Amerikalılar savaş boyunca kendi görüşlerini paylaşan ama farklı taraflarda bulunduğu için habis görmek zorunda kaldıkları insanlarla savaşmışlardır.

"Lamb denen kadın 'insanları' kendi tarafına nasıl çekeceğini iyi biliyordu. Onları rahatsız edenin ne olduğunu anlıyor ve nezaket zırhını giyiniyordu, böylece onları yanına çekiyordu. Akıllıcaydı. 'Bu saraylarda zaten alışlagelmiş bir şeydir değil mi? Elitlerin lüks evleri ve hizmetlilerin merdiven altındaki ufak delikleri! Saray hizmetlileri her zaman kralları ve kraliçeleri sayı olarak aşmıştır!" (Shirley, 2016, 197)

Her ne kadar diğer toplumlara kendilerine eş değer görmeseler de amaçları uğruna onları kullanarak menfaat elde etmek alışlageldik bir durum haline gelmiştir. "Rekabet ayrılıkçıdır dostlar. Ayrılmış bir ev ayakta duramaz..." (Shirley, 2016, 195) Otoriter bir karakter olan Lamb tarafından aynı konuşmada söylenen sözler ise doğrudan Abraham Lincoln'ün kölelik karşıtı konuşmasına bir göndermedir:

"Ayrık olan hiçbir hane ayakta kalmaz. Bu hükümetin daha fazla dayanamayacağına inanıyorum, her daim yarı köle, yarı özgür bir haldeyken. Federasyon'un dağılmasının beklemiyorum - hanenin yıkılmasını beklemiyorum - ancak ayrık olmayı durdurmasını bekliyorum. Hepsi birden ya bir şey olacaklar ya da diğeri." (Becky Little, Why Lincoln's 'House Divided' Speech Was So Important, 4 Ocak 2019)

Gerçekten de karakterin doğası gereği propagandacı biçimde yapılan konuşmanın Abraham Lincoln'ün seçimleri kazanmasında önemi büyüktür. Bilindiği üzere zenciler bu konuşma sonrasında da yasal anlamda eşit konuma gelememişlerdir. Ayrıca Lincoln'ün konuşmasının bir bölümü de İncil'den alıntıdır:

"Ama İsa onların düşüncelerini biliyordu ve onlara dedi ki: 'Kendi içinde ayrık olan her krallık perişanlığa sürüklenmiştir ve kendi içinde ayrık olan hiçbir şehir ya da hane ayakta kalmayacaktır. Eğer Şeytan, Şeytan'ı sürgün ederse kendi içinde ayrıktır. Öyleyse onun krallığı nasıl ayakta kalabilir?" (Bkz. Matthew 12:22-28 New King James Version, 4 Ocak 2019)

Konuşmadaki şeytanın hanesi için kullanılan benzetme eleştirel bir amaç taşımaya da aslında Amerika için kullanılmıştır. İki eserde de görülen otoriter figürler karşılarındaki insanları büyülemekte ve amaçları uğruna yönlendirmektedir. "Kadın olağanüstü, diye düşündü Fontaine. Tam bir üçkâğıt sanatçısı. İki ya da üç diploması olan bir üçkâğıtçı, hayran kalmıştı." (Shirley, 2016, 196) Aralarındaki bu benzerlik kahraman olarak görülen liderlerin üstünlük algısına getirilen bir eleştiridir.

"Sanatçılar herhangi bir müdahale olmadan çalışma şansına sahip olmalı. Aynı zamanda kazançlı olmaya da devam etmeli tabii ki..." (Shirley, 2016, 66) Her şeyin mubah olduğu anlayışı ile birlikte Amerika'daki kapitalist düşünceye de gönderme yapılmaktadır. "Suchong başka bitkilerin nikotin üretmesi için genetikleriyle oynuyor. Şeker kamışından nikotin yapıyor! Bu özütü alıyor ve 'Nikotat' yapıyoruz. Nikotinli şekerleme!" (Shirley, 2016, 164) Tütün endüstrisinin bir dönem sigara şeklinde şekerler yaparak sonuçlarını önemsemeyen piyasa sürmesinden yola çıkarak bir yandan da kapitalizmde pazarlamanın önemi gösterilmektedir.

"Selam, dostlar,' dedi neşeli bir ses, genel anons sisteminden. Frank Fontaine, Fontaine Fütüristik'ten, Eğitim ve İhraca ilerlerken dikkatsizce dinliyordu. 'On kadından dokuzunun atletik erkekleri tercih ettiğini biliyor musunuz?' Yeni plazmid toniklerinin Spor Artırıcı ürünüyle gerçek bir sporcu olabileceken neden kortun kenarında kalasınız? Gelin ve bizi Medikal Plaza'da ücretsiz iki saatlik deneme için ziyaret edin. Değişimi fark edeceksiniz; kadını da..." (Shirley, 2016, 312)

Medyanın yoğun bir şekilde kullanılarak belirli ürünlerin tüketimini desteklemek için yürütülen üstün birey algısı da bu pazarlamanın bir parçasıdır. "Tanrı aşkına, Sally,' dedi Mudge, plazmidi enjekte ederken, 'bir adamın dışarıya iyi bir izlenim bırakması gerekir. Göstermem...' Dişleri gıcırdamaya başladı, Spor artırıcı etkisini gösterirken. Oda çevresinde yavaşça dönüyordu, enerjiyle doluyordu. Kendini dünyanın merkezi gibi hissediyordu." (Shirley, 2016, 206-207)

Bütün bu özendirme çalışmalarının sonunda bu tür ürünleri kullanan bireylerde bir bağımlılık yaratılmış olur ve benmerkezci tavırlar ortaya çıkar. Günümüzdeki zayıf, kaslı ve sağlıklı imajı, sosyal medya kullanımı ve Amerika'daki okullarda görülen kabadayılık tavrı da buna örnektir.

“Aksanını bastırmak için ifade tarzını ne kadar bir Amerikalı’ya benzetmeye çalışsa da aksanının ağzından kaçtığı farkındaydı. Doğu Londra Mühendislik ve Mekanik Meslek Okulu’ndan çıkmış Doğu Londralı bir herif yerine New York Üniversitesi’nden yeni mezun olmuş dinamik bir delikanlı arıyorlardı.” (Shirley, 2016, 25)

Sonuçta her iki eserde de ayrımcı tavırlar vurgulanmaktadır. “Teorik olarak Rapture’daki herkes eşit başlardı ve herkes sıkı çalışma, girişim, yetenek, sadeliğe olan amansız adanma veya serbest piyasanın özgür gücü sayesinde zirveye yükselebilirdi. Kadınlar bile.” (Shirley, 2016, 146) Özellikle de kadınların eşit haklara sahip olmasının aslında ne kadar ütöpik bir düşünce olduğu görülmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada Taine’in edebiyat sosyolojisi alanındaki çalışmasından yola çıkılarak üç temel unsur olan ırk, ortam ve dönem çerçevesinde, yazardan çok, yazarın ortaya koyduğu dünya üzerinden *Watchmen* ve *Bioshock: Rapture Şehri* eserleri incelenmiştir. Aynı dönemi anlatan alternatif tarih türünden iki farklı eserde temelde aynı sosyal sorunların ve yapının mevcut olduğu gösterilmiş, beyaz, varlıklı, heteroseksüel erkeğin üstün olma algısına, Amerikan toplumunda bu algının dışında kalanların ancak ikinci sınıf vatandaşlar olabildiklerine eserlerdeki ayrımcılık örnekleri ile dikkat çekilmiştir. Kadınlar temelde bir obje ya da işlevleri ev hanımlığı olan insanlar olarak görülürken beyaz ırkın dışındaki insanlar aşağı görülmüştür. Eşcinsellik ise bu toplum için büyük bir günahtır.

Gerek *Watchmen*’de, gerekse *Bioshock: Rapture Şehri*’nde görülmekte olan paranoya, propagandalar, erk sahibi insanların yozlaşmışlıkları ile halkın bu yozlaşmış düzeni kabullenışı, ya da devlette erk sahibi olanları destekleyen kişiler tarafından tüketimi özendirme gibi manipülatif tavırlar eserlerdeki distopya özelliklerindedir. Amerikalı bir yazar tarafından yazılmış *Bioshock: Rapture Şehri*’ndeki bir grup Amerikalı tarafından kurulan sözde ütopyada, ahlaki olarak iyiyi hedefleyen eylemlerin, totaliter bir biçimde halka dayatılması ile birlikte ortaya bir karmaşa çıkar. İnsanlar hakları için çalışmış gibi görünürken aslında kendine hizmet eden kahramanların arasındaki çatışmalar sonucunda ölümler yaşanmakta ve şehir savaş alanına dönmektedir. Yazarı ve çizeri İngiliz olsa da bir Amerikan şirketi olan “DC”de yayımlanan *Watchmen*’de ise “kahramanlar” savaşı önlemek adına bir şehri feda ederek, insanları uzaylı istilasının gerçekleşeceğine inandırarak ve bu yalanın kabul görmesini engelleyebilecek tüm tehditleri de yok etmektedirler.

Atom bombasının kullanımından sonra, ortamın içinde bulunduğu ayrıklık ve Doğu Blok’unun da atom bombası gibi bir silaha sahip olması ile birlikte huzursuzluk artmıştır. Ancak bu durum, tüketim toplumunu ve reklam sektörünü doğurmuştur. Bu iki etmenden fazlasıyla istifade edilerek üstün Amerikalı imgesi halka aşılmuştur. Amerika içerisinde ayrımcılıkla ilgili birçok eylem yapılmış da olsa, bu durum hâlâ ülkenin en büyük sorunlarından birini teşkil etmektedir. Buna ek olarak kitle iletişim araçlarındaki nesneleştirme ve üstün Amerikalı imgesi hâlâ dolaylı yoldan bireylere aktarılmaktadır. Mükemmel ve üstün birey algısı sayesinde bireylerin tüketim bağımlılığı sömürülmekte ve toplumsal yabancılaşmanın önü açılmaktadır. İnsanların mutsuzlukları bu yolla giderilemediğinden ümitsizlik yaşanmakta ve böylece ideal Amerikan rüyası parçalanmaktadır.

Böylece Amerika’da, bağımsızlığın kazanıldığı dönemden II. Dünya Savaşı’na kadar olan dönemde ütopya, sonrasında ise bir distopya hali oluşmaktadır. İlk dönem, herkesin eşit olduğu özgür bir dünya düşüncesinden ve Amerikan Rüyası’ndan ötürü bir ütopyadır. Bir başka deyişle, Thomas Moorevari bir yaklaşımla “hak edenin” cennetidir. Burada ikinci sınıf vatandaşlar tam anlamıyla insan gibi görülmemektedir ki, bu vatandaşlar tarafından da kabul edilen haksızlığa dayalı bir adalet inancı oluşturulmaktadır. Ancak ikinci dönemde bu ütopya algısının bozulmaya başlaması ile birlikte “yeryüzündeki cennet” karmaşaya sürüklenir. İkinci sınıf vatandaşlar bu duruma tepki gösterirler ve ortadaki adaletsizlik belirginleşir. Dolayısıyla, Amerikan Rüyası’nın parçalanmasının ardından otoriter bir yönetim tarafından tüketim dayatılmakta, tüketim toplumu kendi amaçları uğruna kullanılmakta, propaganda ile üstünlük mesajı aşılınmakta, gözetim politikası izlenmekte, modern kölelik sayesinde de toplumun yabancılaşması desteklenmektedir. Sonuçta, Amerika’nın savaş sonrası toplum yapısı distopik olarak eleştirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akova, Caner (2010). The Conceptual Shift of Technology in Post-War American Science Fiction: From the Pulps to Kurt Vonnegut and Philip K. Dick. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, Fatma Zehra (2011). The Failure of the American Dream in Arthur Miller’s Plays. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Doğuştan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Başaran, Tuna (2007). *Soğuk Savaş Sonrası Bilimkurgu Sinemasında Distopik Sistemler ve Kontrol Mekanizmaları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beyazoğlu, Melek Didem (2010). *Zamyatin, Huxley, and Orwell: Utopian Ideals and Dystopian Worlds*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Doğuş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cord, Scott A. (2011). *Comics and Conflict: War and Patriotically Themed Comics in American Cultural History From World War II Through the Iraq War*. Basılmamış Doktora Tezi, Loyola Üniversitesi, Chicago.
- Cuma, Ahmet (2009). Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi - Sanat ve Bilimin Sınır Ötesi Etkileşimi -. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 22, ss. 81-94.
- Gibbons, Dave ve Moore, Alan (2016). *Watchmen*. 1. Baskı, (Çeviren: N. Can Kantarcı), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Gök, Yunus (2018). *Bir Modernite Eleştirisi Olarak Sanat ve Distopyalar*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Moran, Berna (2011). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. 21. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Philips, Ben (1996). Dissension in the Promised Land: Culture and Historical Context in 17th Century New England. *Social Analysis*, No:39, ss. 56-82.
- Shirley, John (2016). *Bioshock: Rapture Şehri*. 1. Baskı, (Çeviren: Kerem Ergener), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Soysal, Birol (2018). Yirminci Yüzyıl Distopyalarının İşlevselliği Problemi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Denizli, ss. 48-75.
- Wellek, René (1959). Hippolyte Taine's Literary Theory and Criticism. *Criticism*, Cilt: 1, No: 1, ss. 1-18.

İnternet Kaynakları

- Existentialism, <https://plato.stanford.edu/entries/existentialism/>, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2019).
- John Winthrop (1588-1649). <https://public.wsu.edu/~campbell/amlit/winthrop.htm>, (Erişim Tarihi: 28 Kasım 2019).
- Joseph McCarthy, <https://www.britannica.com/biography/Joseph-McCarthy>, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2019).
- Little, Becky, *Why Lincoln's 'House Divided' Speech Was So Important*, <https://www.history.com/news/abraham-lincoln-house-divided-speech>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019).
- Make-up, <https://www.si.edu/spotlight/health-hygiene-and-beauty/make-up>, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2019).
- Martin Luther King's final speech: 'I've been to the mountaintop' -- The full text, <https://abcnews.go.com/Politics/martin-luther-kings-final-speech-ive-mountaintop-full/story?id=18872817>, (Erişim Tarihi: 28 Kasım 2019).
- Matthew 12:22-28 New King James Version (NKJV), <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matthew+12%3A22-28&version=NKJV>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019).
- Meyer, John A., *Cigarette Century*, <https://www.americanheritage.com/content/cigarette-century>, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2019).
- Remarks Prepared for Delivery at the Trade Mart in Dallas, TX, November 22, 1963 [Undelivered], <https://www.jfklibrary.org/archives/other-resources/john-f-kennedy-speeches/dallas-tx-trade-mart-undelivered-19631122>, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019).